

ALOIS SCHMAUS, GESAMMELTE SLAVISTISCHE UND BALKANOLOGISCHE ABHANDLUNGEN, Dr. Dr. Rudolf Trofenik, München 1971 (I Teil, 449 str), 1973 (II Teil, 478 str), 1971 (III Teil, SABRANE SLAVISTIČKE I BALKANILOŠKE RASPRAVE, 375 str).

Nesporan je, iako još nedovoljno izučen, doprinos Aloisa Schmausa našoj nauci. Pojava tri od predviđene četiri knjige njegovih sabranih rasprava značajna je sloga ne samo kao znak pije-teta i duga prema preminulom naučniku i ne samo iz praktičnih razloga (da se pri ruci nađu radovi objavljujivani po mnogobrojnim publikacijama i u dugom periodu vremena). Ovim je učinjen i prvi neophodan korak u procenjivanju Schmausovog dela, u njegovoj celini ili prema pojedinim naučnim oblastima.

A. Schmaus je naučnik širokih interesovanja koji se bavio lingvistikom, literarnom istorijom i poetikom, sigurno se kretao u različitim nacionalnim kulturama i njihovim međusobnim odnosima, u oblastima koje su u naslovu zgodno označene širokim terminima slavistike i balkanologije, a koje — pored toga što pretpostavljaju mnogo svakovsrnih znanja — iziskuju različite pristupe i ovladavanje različitim metodima. U sabranim delima koja su pred nama izražena su ta raznovrsna interesovanja. Ovdje su publikovani radovi iz istorije književnosti pojedinih slovenskih naroda (srpske, hrvatske, ruske, češke), komparativna slavistička proučavanja i radovi koji se šire bave međusobnim evropskim književnim i kulturnim relacijama, zatim oni u kojima se razmatraju pojedini lingvistički problemi. Naposletku, tu su radovi o usmenoj književnosti balkanskih naroda, koji su mogli biti pomenuti i na prvom meću. Teško je tvrditi da su oni najznačajniji među Schmausovim radovima, ne toliko zbog straha od subjektivnog preterivanja koliko zbog nemogućnosti da se ustanove kriterijumi za merenje tog značaja. Može se, međutim, reći da je u Schmausovim slavističkim studijama bilo prolaznih naklonosti prema nekim temama (bez namere da se takvim radovima odrekne pojedinačna vrednost), ali i sistematičnijeg bavljenja i dugotrajnije okupiranosti. Primera radi, Dositej i Njegoš

trajnije su zaokupljali Schmausovu pažnju, kao i izučavanje kulturno-književnih relacija, dok je bavljenje nekim drugim temama kratkotrajnije i ponekad više prigodnog karaktera. Nasuprot tome, interes za usmeno pesništvo postojano je prisutan.

Zbog toga, a ne samo zbog karaktera ovog časopisa, biće prikazani radovi o usmenoj književnosti publikovani u **Sabranim slavističkim i balkanološkim raspravama**. Odmah na početku potrebno je učiniti jednu opasku da bi se izbegli mogući nesporazumi. Schmaus upotrebljava termine **narodno pesništvo, narodna pesma** i sl. te su oni zadržani u prevodima naziva njegovih radova i na onim mestima koja su u najdirektnijoj vezi sa njegovim mišljenjima, dok je u drugim slučajevima upotrebljavan naziv usmena književnost i usmeno pesništvo.

Izuzimajući nekoliko manjih prikaza knjiga o kojima se govori o usmenoj književnosti (a koji ovde nisu publikovani), Schmausovi prvi radovi došli su kao rezultat terenskih istraživanja, a po ciljevima i pristupu znače umnogome nastavak Murkovog rada. U njima je osnovna namera uspostavljanje slike regionalne diferenciranosti epskog pevanja i ispitivanje života epske pesme nizom pojedinačnih istraživanja. U dva rada — **O epskoj pesmi u Sremu** (1932) i **Neki oblici epskog pevanja u prošlosti** (1934) — rekonstruiše se stanje usmenog pesništva u Sremu, u prvom na osnovu saznanja stečenih radom na terenu (sećanja starijih ljudi), u drugom na osnovu podataka koje pruža literatura, a u jednom se govori o aktuelnom stanju narodne epike u okolini Kosovske Mitrovice (**Narodna epika u okolini Kosovske Mitrovice**, 1934). Manjim prilozima (**Nekoliko podataka o epskom pevanju i pesmama kod Arbanasa**, 1934; **O kosovskoj tradiciji kod Arnauta**, 1936; **Turska pesma o zauzeću Budima 1686**, 1937; **Jedna turska uspavanka**, 1938), koji se delom odnose na neposredno utvrđivanje stanja, a delom su ispitivanje motiva i analiza zabeleženih pesama, širi se interes za usmenu poeziju van granica srpsko-hrvatske epike, sa naglašenim komparativnim pristupom i zalaganjima za istraživanja na Balkanu kao jedinstvenoj zoni narodnog stvaralaštva sa mnogobrojnim regionalnim razlikama.

O pevanju uz okretanje tepsije Schmaus govori u dva priloga; u prvom se kritički izražava o nedokazano i proizvoljnom tvrđenju o poreklu i rasprostranjenosti ovog običaja (**Pevanje narodnih pesama uz okretanje tepsije**, 1936), a drugi je **Pevanje uz tepsiju**, (1937) čitava mala studija. Za vreme svojih terenskih istraživanja autor se namerio na pevačice vične ovom običaju te je bio u mogućnosti da da kompletniji opis običaja.

Rasprava **Ima li bugarštica u Erlangenskom rukopisu** (1936) naučna je polemika sa stavovima D. Kostića, koji je zastupao mišljenje da u bugarštikom stihu postoji težnja ka izjednačavanju oba polustiha, a zatim ka njihovom raspadanju na osmeračke stihove. Zalažući se da se pitanje stiha rešava kriterijumima dobijenim iz samog stiha i ne prihvaćajući uprošćenu analizu bugarštice samo na osnovu broja slogova u stihu, Schmaus pravi kompletniju analizu, u kojoj vodi računa o tonskim elementima i faktičkom stanju u zabeleženim pesmama (elementi stajističkog metoda). Takva analiza potvrđuje Gesemannov stav o nepostojanju pesama dugog stiha u **Erlangenskom rukopisu**.

Obeležavanje puta krvlju (1936) kraći je ogled o ovom internacionalnom motivu usmene književnosti i predstavlja opis razlika koje se javljaju u njegovoj realizaciji, a u ovećoj raspravi **Gavran glasonoša** (1937), polazeći od radova G. Gesemanna i R. Medenice, Schmaus pokušava da rasvetli nastanak ove šeme poredenjem pesama u kojima se ona javlja i konstatuje tri faze: 1. naturalističku, koju karakteriše prirodno opažanje i na njemu zasnovano verovanje o gavranu — ptici zloslutici, 2. motivsku, u kojoj se crna ptica javlja kao izvršilac nekog naloga za nagradu i koja je nastala delom umetničkim usavršavanjem, a delom analogijom prema funkciji drugih ptica glasonoša i 3. izgrađenu epsku šemu, u kojoj je motivu oduzet faktički sadržaj uz zadržavanje njegove umetničke funkcije.

Ranim interesovanjima A. Schmausa za usmenu književnost pripadaju i radovi **Dositej Obradović i narodna pesma** (1937), u kome se Dositejevo delo upotrebljava kao izvor za određivanje istorijskog stanja usmenog stvaralaštva, i **Vuk i balkanska narodna pe-**

sma (1937), u kome je dat prikaz Karadžićevih interesovanja za usmenu poeziju balkanskih naroda, naročito bugarsku i albansku.

Ovim se zaokružava prvi period Schmausovih bavljenja usmenom poezijom, koji je vezan za osnivanje i uređivanje časopisa **Prilozi proučavanju narodne poezije**. U stvari, još nekoliko radova nastalih 1938. i 1939. godine pripadaju ovom krugu interesovanja, ali kako oni nisu ušli u treću knjigu **Sabраних balkanoloških i slavističkih rasprava**, o njima i neće ovom prilikom biti reči. Nakon veće pauze (radove o usmenoj književnosti Schmaus nije publikovao sve do 1952. godine) usledile su obimnije studije. Međutim, već u ovim svojim prvim radovima autor je otkrio, ili bar samo nagovestio, neke od karakteristika svojih budućih studija: interes za istoriju i geografsku rasprostranjenost usmenog stvaralaštva i raznolike oblike postojanja i načina izvođenja usmene poezije, smisao za stilističku analizu i ispitivanje motiva, sklonost ka komparativnom izučavanju balkanskog folklora.

U vezi sa **Studijama o krajskoj epici** (koje takođe još nisu publikovane u ovom izdanju) nekoliko je rasprava koje se u manjem ili većem obimu ili bave istim problemima, predstavljajući dopunu istraživanja, ili na osnovu rešenja i mišljenja izraženih u **Studijama** proširuju područja istraživanja. Tu su najpre **Prilozi za istraživanja južnoslovenske epike** (1952), u kojima je reč o istoričnosti usmenih epskih pesama, odnosno o identifikaciji dva lika u njima, Hansa Katzianera i Bali-bega Malgoč-oglua. U oba priloga autora ne interesuju toliko podudarnosti između istorijskog fakta i pesme koliko méne kojima je pesma bila izložena, odnosno uočavanje starijih i novijih slojeva u njoj. Uočivši u **Studijama o krajskoj epici** bitne poetske značajke koje govore u prilog postojanju epizacije (pod ovim terminom podrazumeva se »proces koji vodi od pesme ka eposu«), Schmaus u radu **Procesi epizacije u oblasti slovenskog narodnog pesništva** (1953) analizira ukrajinsku dumu, rusku bilinu i muslimansku epsku pesmu krajskog tipa. On smatra da je suštinska odlika epizacije »proširivanje preseka pesme« u ukupnom

planu i u pojedinim delovima, koje se ne ostvaruje mehaničkim nagomilavanjem epizoda i jednostavnim povećanjem broja stihova nego nizom drugih, specifičnih poetskih postupaka (ukrštanje pričanja, paralelizam situacionih slika, višestrukost radnji, alterniranje posmatrača i posmatranog, stil detaljiziranja, tehnika rastavljanja i umetanja epizoda, iscrpna ekspozicija) i na osnovu toga zaključuje da samo muslimanska epska pesma krajinskog tipa pokazuje stvarne tendencije epizoidne. O odnosu epa i epske pesme reč je i u radu **Naučni eksperiment sa epom** (1956), koji je u osnovi reagovanja na pokušaj pevača Avda Mededovića da za američkog naučnika M. Pavry-a ispeva »ep« od 12. 312 stihova. Budući da je integralni tekst Mededovićevo pokušaja bio nepristupačan, Schmaus je samo ukazao na neke bitne elemente epizoidne i na činjenicu da je eksperiment izveden pod uslovima koji ne odgovaraju svakodnevnoj praksi pevača (naročito u pogledu raspoloživog vremena za izvođenje). U ovom radu je takode upoređen Mededović sa poznatim M. Kolakovićem da bi se ukazalo na specifične poetske postupke u realizaciji dvaju pevača i naglasila činjenica da ep ne karakteriše samo veći broj ispevanih stihova.

Problemima bugarštica, njenom poreklu, starosti, poetskim postupcima, pesničkom jeziku i stilu, pored već pomenutog, Schmaus je posvetio još nekoliko studija, posmatrajući u svakoj od njih određene stilsko-jezičke realizacije i pokušavajući da na osnovu toga utvrdi neke opštije zakonitosti. U radu **Studije o bugaršticama — Udvajanje prepozicije** (1958) autor je konstatovao da se udvajanje prepozicije po pravilu javlja u drugom polustihu, u tipičnim formulativnim sintaksičkim spregama i ukazao na regionalne razlike koje se javljaju u upotrebi ovog sredstva. Razlog za upotrebu udvojenih prepozicija izvire iz nužnosti da se od datog jezičkog materijala ostvari drugi polustih u vidu asimetričnog (češće), odnosno simetričnog (ređe) osmerca, a preduzeta analiza dovodi do zaključka da na nivou ovog jezičko-izražajnog sredstva susrećemo izgrađen poetski jezik, zasnovan na zakonima metrike i usmene predaje. Analiza upotrebe deminutivnih oblika (**Studije o bugaršticama — Upotreba deminutiva**, 1959), tj.

ustanovljavanje učestalosti upotrebe i distribucije prema pojedinim semantičkim kategorijama reči, dovela je do nešto uzdržljivijeg zaključka nego u prethodnom radu: primeri su neravnomerno raspoređeni, neki se javljaju u sasvim malom broju, a upotreba drugih je lokalno omeđena. Na osnovu malog broja sačuvanih starijih zapisa pesama (u Hektorovićevevi zapisima upotreba deminutiva je bitna oznaka jezika pesme) teško je pouzdano zaključivati o istorijskom razvoju, ali bi se moglo reći da kasnija faza govori u prilog ograničenoj upotrebi. U pogledu funkcije upotrebe deminutiva pokazuju se sledeće tendencije: dvosložni oblici su pokretljiviji te se javljaju u oba polustiha, trosložni sa enklitikom služe građenju prvog polustiha, a imaju i naročitu funkciju u građenju prvog polustiha, a imaju i naročitu funkciju u građenju osmeračkog polustiha tipa 5+3 i 3+5.

Posebnu pažnju Schmaus je posvetio dvostrukom epitetu u bugaršticama (**Srpskohrvatska epika dugog i kratkog stiha — Epiteti kao hronološki kriterijum**, 1959; **Stilska analiza i hronologija — Bugarštica i deseteračka epika**, 1960). Ispitujući ovu pojavu, uočio je sistem u njenoj upotrebi: dvostruki epitet se javlja u formulaivnoj upotrebi u drugom polustihu; po redosledu drugi epitet u sprezi je stalni, on je objektiv u smislu epske predstave o svetu i odgovara pojmu stajaće reči; prvi epitet uzet je iz druge značajnske kategorije i označava pripadnost dvorsko-vlašćkom svetu. Upotreba dvostrukog epiteta u bugaršticama ne može se objasniti samo metričkim normama; poređenje sa deseteračkim pesmama i na ovom nivou pokazuje da bugarštica slika druge socijalne prilike, različite od onih u deseteračkim pesmama. Pevači deseteračkih pesama, iz formalnih i socijalnih razloga, postepeno razaraju ovaj sistem.

U radu **Formula i metričko-sintaksički model — O jeziku pesme u bugaršticama** (1960) ispitane su dve kategorije, dva modela u bugaršticama: upotreba pluskvamperfekta i obeležavanje radnje nekom vrstom »pomoćnog glagola«, ali je u njemu i šire reč o metričko-sintaksičkom modelu i formuli, i međusobnom odnosu ovih dveju, za tumačenje usmenog stvaralaštva bitnih kategorija. Kako problem premaša značaj

pojedinačne teme i kako ga je neumesno interpretirala na suženom prostoru jednog, pre svega, informativnog prikaza, podsećam da je upravo povodom ovog Schmausovog rada, odnosno povodom objavljivanja njegovog prevoda u knjizi **Usmena književnost** (Zagreb, 1971) vođena rasprava između M. Bošković-Stulli i Z. Dukata (**Umjetnost riječi**, 1971, br. 1 i 3; 1972, br. 2), u kojoj je M. Bošković-Stulli detaljnije interpretirala problem.

Posebnu skupinu radova čine studije o motivima: **Studije o balkanskim baladnim motivima (I Obeležavanje puta krvlju, II Vila zavađa braću, 1966), Vilina duša u životinji — Totemistički motiv u narodnom pesništvu** (1967). U ovim radovima se ispituju hronološki slojevi i regionalna rasprostranjenost motiva i ukazuje na različitosti u oblikovanju pesama sa pomenutim motivima u usmenom pesništvu južnoslovenskih naroda. Autor u njima posebno uočava tendencije ka epiziranju, tj. gubljenju arhaičnijih slojeva u područjima epske dominante, nastojanje da se baladno zbivanje pripiše poznatim epskim junacima, da se izvrši ciklizacija i koncentracija činošni i tema. Pristup izučavanjima motiva nešto je drugačiji u radu **Narodna mitologija i junačka epika** (1969) jer je smešten u šire ispitivanje odnosa mita i epskog pesništva. Istražujući transformacije motiva zmaja u epskim pesmama o Banović Sekuli i Vuku Brankoviću i ukazujući na izvesne paralele u albanskom usmenom pesništvu, Schmaus zaključuje da su i u narodnoj mitologiji date osnovne postavke za jednu arhaično-mijsku predstavu o junaku, odnosno da za epsko oblikovanje nije bezuslovno potrebna »visoka« mitologija.

Rad **Vrsta i stil u narodnom pesništvu** (1959) ukazuje na teškoće ispitivanja oblika i stila u usmenoj poeziji, na odnos pripovedne pesme, balade i junačke pesme i na njihovu regionalnu rasprostranjenost, na transformacije vrste prema dominantnom obliku u datoj regiji i na problem mešanih i prelaznih oblika.

Rasprava **Pitanje martološke epike** (1958) pokušaj je da se na osnovu izvesnih elemenata sižea pesama odgovori na pitanje o postojanju i nestanku martološke epike, jednog starijeg, docnije izgubljenog epskog sloja.

Zalaganje za komparativni pristup, posebno na južnoslovenskom i balkanskom prostoru, ali i šire, implicitno je i eksplicitno prisutno u bezmalo svim Schmausovim radovima, a u nekim naučnim oblastima on je obavio pionirski posao. To se, pre svega, odnosi na radove o albanskom usmenom pesništvu i ispitivanje njegovog odnosa prema poeziji južnoslovenskih naroda. Ispitivanje usmenog pesništva koje se sačuvalo u albanskoj dijaspori u Italiji, nastaloj tokom XV veka, omogućilo je razmatranje starine epske usmene poezije, problema kontinuiteta i diskontinuiteta u njenom razvoju i uočavanje uslova koji su doprineli očuvanju starijih tema i načina oblikovanja (**Relikti epike o Skender-begu u narodnom pesništvu Italoalbanaca**, 1963). Komparativni pristup znatnije je naglašen u drugoj raspravi (**Balkanski motivi u italoalbanskom narodnom pesništvu**, 1968). U radu **Jedna italoalbanska pesma iz ciklusa o Skender-begu** (1970) analizirana je s istog stanovišta jedna pesma zapisana 1969. godine.

U raspravi **Skender-begov ciklus kod Andrije Kačića Miošića** (1966) reč je o vezama između usmene i pisane poezije. Iako oni delovi u njoj u kojima se govori o izvorima Kačićevih znanja o Skender-begu i motivisanosti njegove privrženosti ovom albanskom junaku ne pripadaju oblasti istraživanja usmene poezije, analiza Kačićevih pesama, posebno analiza upotrebe epskih formula i kompozicionih šema koje Kačić preuzima iz usmene poezije, svakako su među značajnijim pitanjima epske poezije.

Dve albanske balade analizirane su u odnosu prema balkanskim varijantama i ukazano je na tipološke razlike u oblikovanju motiva (**Albanska balada o ponovo pronađenoj sestri i njene balkanske veze**, 1970). Rad **Albanska narodna epika** (1963) pokušaj je da se da knodžan pregled albanske usmene poezije, prema njenim najbitnijim crtama i glavnim tipovima pesama.

Obrisi sinteze Schmausovog bavijanja usmenom poezijom naglašeni su u radovima **Balkanska narodna epika — Tipologija i problem kontinuiteta** (1962) i **Problemi i zadaci istraživanja epike na Balkanu** (1966), koje sam autor označava kao pokušaje da se ukaže na glavne probleme i moguće načine njihovog rešavanja, a ne kao insistiranje

na konačnim rešenjima. Tu se, pre svega, zalaže za izučavanje — kako se to pomalo metaforično kaže — istorije, geografije i biologije usmenog pesništva u okvirima balkanskog kulturnog prostora, zatim se razmatraju neki pojmovi i termini bitni za objašnjavanje fenomena usmenog pesništva (tradicijska, metričko-sintaksički model, formula, varijanta) i ukazuje na ulogu pevača. U prvom od navedenih radova autor analizom nekoliko tipova epske usmene poezije (srpskohrvatske junačke pesme, grčke pesme o kleptima i bugarske pesme o hajducima) pokazuje istorijsko-geografske uslovljenosti i izražava mišljenje da neprekinuto trajanje epike treba videti samo u srpskohrvatskoj junačkoj pesmi, odnosno u njenim različitim tipovima, a objašnjenje ovoj pojavi — pored opštih uslova nastanka i trajanja epike — traži naročito u neprekidnim graničnim borbama. U drugom radu, pored već navedenog, akcenat je stavljen na kritičko preispitivanje prethodnih istraživanja (neusklađenost terminologije, sklonost da se bitne crte epskog pesništva jedne regije primene kao vrednosni kriterijumi važeći za celokupno usmeno pesništvo na balkanskim i južnoslovenskim prostorima, ili nasuprot tome povlačenje u nacionalno omeđene granice i proglašavanje nacionalnim i onih značajki koje imaju širi karakter, zainteresovanost istorijom u pesmi, uz zaneemarivanje istorije usmene poezije) i na ekspliciranje neposrednijih naučnih poslova (potreba za izradom spoljašnjih i unutrašnjih hronoloških kriterijuma, izrada tipologije pesama, ispitivanje motiva i stilsko-jezičkih realizacija).

Relativno je manji broj Schmausovih radova koji pripadaju komparativnom proučavanju usmene književnosti van Balkana. Rad **Problemi i metodi sovjetske folkloristike** (1959) informativan je pregled glavnih pravaca istraživanja, metoda i organizacije rada, prikupljanja i izdavanja zbirki usmenog stvaralaštva. U raspravi **Ruska bilina i njeno sadašnje stanje** (1958) Schmaus se bavi kasnijim fazama usmene epske tradicije, od trenutka kada je u XVIII veku počelo beleženje bilina pa do neobične pojave Marfe Krjukove, koja se proslavila kao tvorac novih epskih pesama u stilu biline, ali sa junacima i događajima iz novijeg vremena. U ovom radu se ukazuje i

na tipološke relacije između ruske biline i južnoslovenske epske pesme.

U Schmausovim raspravama najznačajnije mesto zauzima epska poezija, tako da se može reći da sve ono što je u vezi sa narodnom kulturom, a ne tiče se usmenog pesništva, predstavlja sporednije područje njegovog delovanja. S tim slavističkim i balkanološkim raspravama pripada rad **Nekolike napomene o slovenskim običajima u vezi s vatrom** (1962) i zanimljiva rasprava **Narodna i visoka kultura u jugoistočnoj Evropi** (1968), radena s namerom da se istaknu neki opširniji socijalno-istorijski aspekti razvoja kulture. Ona je, međutim, u nekim svojim stavovima ostala sporna ili bar nedovoljno argumentovana, što je s obzirom na neizučene probleme i mali obim rasprave i razumljivo.

I na kraju, Schmausovim radovima o usmenoj književnosti treba dodati i književno-istorijsku studiju **K. Herloszsohn i srpsko narodno pesništvo**, u kojem je reč o zaboravljenom prevodiocu narodnih pesama na nemački jezik.

Ovaj je prikaz zamišljen kao jednostavan pregled Schmausovih radova o usmenoj književnosti publikovanih u **Sabranim balkanološkim i slavističkim raspravama**, kao odgovor na pitanje čime se sve Schmaus bavio i koja je pitanja u vezi sa usmenom literaturom pokretao, uz ukazivanje na bitnije postavke. On je, dakle, nužno ostao bez mogućnosti da prikaže Schmausov metod i njegov odnos prema prethodnim i savremenim istraživanjima. Nekoliko čitalačkih opaski neće, valjda, biti na odmet.

Impresionira širina Schmausovog poznavanja usmene književnosti balkanskih naroda, posebno epskog pesništva. Ovo delo je zanimljivo i važno i po svom unutrašnjem razvoju: ono je neprekidno otkrivanje novih tema, ali i vraćanje već rečenom, radi potpunijeg objašnjenja i bolje argumentacije. Poznavanju epskog usmenog pesništva preminuli naučnik je doprineo mnogo; njegova istraživanja, čak i ako budu opovrgavana, neće se moći predviđati. To su, mislim, pre svega radovi o pesničkom jeziku bugarske, prilozi ispitivanju istorije epskog stila i epskih motiva i **Studije o krajinskoj epici**. Više sklon maloj temi, omeđenom naučnom zadatku i rešavanju pojedinač-

nog problema, obazriv prema književnoistorijskim i teorijskim uopštavanjima, poznavajući dobro zasluge i zablude svojih prethodnika, Schmaus je izgubio bitku sa vremenom: baveći se bezmalo četrdeset godina usmenom poezijom, bogat iskustvom i akribičan, nije stigao da na osnovu sopstvenih istraživanja formuliše sintezu, iako se njeni obrisi naziru.

Priredivač ovog izdanja, Peter Rehder, dobro je obavio svoj posao. Uobičajeni princip hronološkog redosleda u publikovanju radova svakako je i u ovom slučaju bio opravdan, dok je grupisanje prema jezicima na kojima su pojedini radovi objavljeni formalno i uslovljeno je praktičnim razlozima. Bibliografija Schmausovih knjiga, rasprava, članaka, prikaza i prevoda skladno dopunjuju celinu izdanja.

Marija KLEUT

LEOPOLD KRETZENBACHER,
Südost-Überlieferungen zum Apokryphen »Traum Mariens«, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, Jahrgang 1975, Heft 1, München 1975, 170 str. + 8 tabla.

»Djelo Leopolda Kretzenbachera metodčki se temelji na svijesti o uzajamnoj kulturnoj povezanosti svih evropskih naroda.« Te su riječi bile napisane prigodom 60-godišnjice života Leopolda Kretzenbachera, a koliko su istinite i kako dobro pogađaju srž njegova znanstvenog naslovanja, dokazuje i knjiga na koju kanimo ovdje upozoriti. Riječ je o monografskoj studiji o apokrifnom Marijinu snu u predanju jugoistočnih evropskih naroda, naoko sporednom motivu, koji ipak otkriva kako su čvrste i duboke — prostorne i vremenske veze — među kulturama evropskih naroda.

Apokrifni Marijin san dobro je poznat u tradiciji zapadnoevropskih književnosti. Prema istraživanjima Mathilde Hañn, koja je pojavu Marijina sna

obradila u zapadnoevropskoj, srednjoevropskoj i istočnoevropskoj pučkoj predaji, proizlazi da izvorište ovome apokrifu treba tražiti negdje u gornjoj Italiji, vjerojatno u 14. st., a odatle se u pedesetak redakcija, što u prozi što u stihovima, proširio na ostalu Evropu. (Spomenimo odmah da je nekako u isto vrijeme kad je tiskana knjiga L. Kretzenbachera dva novopronađena talijanska teksta Marijina sna obradio Luigi Banfi: **Due redazioni quattrocentesche del Songo di Maria**, Lares XLI/2, 1975, str. 199—207).

Problematiku apokrifnog Marijina sna obradio je prof. Kretzenbacher u svojoj knjizi u zasebnim poglavljima prema pojedinim narodima jugoistočne Evrope, dakle prema jezičnoj, ali i prema sadržajnoj strani apokrifa (str. 3—162). Tekstovi Marijina sna uključeni su u samu raspravu, a nakon izvornog teksta na pojedinom jeziku dodan je i njemački prijevod. U tekstu se nalazi i 16 snimaka, a na kraju knjige, iza kazala u kojem su abecednim redom zasebno navedene osobe, mjesta i stvari o kojima je u knjizi riječ, nalazi se i 10 snimaka na finijem papiru.

Kao polazište uzeo je autor crkvenoslavenski tekst Marijina sna iz rukopisa sačuvana u srpskom manastiru Hilandar na Atosu. Izvornik je pisan poluustavnom ćirilicom, crkvenoslavenski s dosta rusizama, negdje početkom 19. st. I u motivima i u jezičnim formulacijama tekst je bliz krugu duhovnih stihova i proznih sastavaka kakvih je mnogo poznato iz Rusije u 19. st. Struktura je ovih sastavaka pretežno ovakva: 1. epski uvod: Marija u dubokom snu (ili polusnu) u Jeruzalemu (ili na Maslinskoj gori ili u Betlehemu) sniva san; 2. Krist joj pristupa i pita je o snu, a ona mu u strahu priznaje da je snivala o njegovoj budućoj muči; 3. Krist je uvjerava da je taj san istinit i da će on kroz te muke doista proći; 4. Krist obećava da će onaj tko bude taj san čitao, prepisivao i molio biti pošteđen vremenitih i vječnih muka, obećava dakle zaštitu na ovome i na drugom svijetu. — Ovoj osnovnoj shemi apokrifa dodani su u pojedinim varijantama drugi motivi.

Posebno su karakteristična obećanja (u različitim varijantama one se sadržajem veoma razlikuju) onima koji budu čuvali primjerak tog sna. Stoga